9. De vlucht naar voren

Te midden van geruchten over een ophanden zijnde staatsgreep heeft de wegschrompelende communistische staatspartij, nu SED-PDS geheten, de oppositie aangeboden een nationale regering te vormen. Alleen zo kan de DDR haar stabiliteit bewaren, aldus premier Hans Modrow vanmorgen, 22 januari, aan de Ronde Tafel in park Niederschönhausen in Oost-Berlijn. Modrow noemde het bericht in het Westduitse blad *Bild Zeitung* dat het Oostduitse leger voor aanstaande woensdag een staatsgreep voorbereidt een 'provocatie'. Hij verklaarde op basis van zijn spoedoverleg vannacht met de ministers van Nationale Verdediging en van Binnenlandse Zaken dat legereenheden niet, zoals *Bild* vandaag schrijft, wapens hebben uitgereikt aan leden van de voormalige Staatsveiligheidsdienst en leden van de Volkspolitie ter voorbereiding van de coup. Van troepenbewegingen is volgens hem geen sprake. De aanleiding voor de staatsgreep zou volgens *Bild* de algemene staking zijn waartoe sommige oppositiegroeperingen voor woensdag hebben opgeroepen. Modrow vroeg met klem van deze algemene staking af te zien, en ook geen kleinere stakingen en demonstraties te houden. Deze zouden een kettingreactie ontketenen.

Modrow verzocht de aan de Ronde Tafel vertegenwoordigde oppositiegroepen binnen enkele dagen namen te noemen van personen die als minister tot zijn kabinet willen en kunnen toetreden. Hij verklaarde zich als minister-president niet langer aan zijn partij, SED-PDS, gebonden te voelen, maar aan het hele volk. Oppositieleiders, zoals leider Ibrahim Böhme, zijn van hun aanvankelijke weigering tot het kabinet toe te treden teruggekomen, in belang van het in snel tempo desintegrerende land, zeggen ze. Maar zij stellen harde voorwaarden over onder andere de te bezetten posten.

De regering-Modrow en de SED-PDS, en daarmee de DDR als staat, verkeren in doodsnood. Vice-voorzitter Berghofer en negenendertig andere partijleden uit Dresden, onder wie de districtsleider en de directeur van de elektronicagigant Robotron, maakten gisteren bekend uit de partij te treden. De Groep van Veertig eiste opheffing van de partij: 'Iedere poging met de erfenis van de SED binnen deze partij nieuwe wegen te begaan, versterkt de angst van vele mensen voor de restauratie van de SED.' Zij toonden zich voorstander van de invoering van de sociale markteconomie en schaarden zich achter het partijprogramma van de SPD. Uit steeds meer delen van het land komen intussen berichten over burgemeesters en zelfs hele districtsbesturen die de partij de rug toe keren.

Om de breuk met de 'Honeckerkliek' nog duidelijker te maken, werden afgelopen weekeinde opnieuw voormalige prominente SED-leiders gearresteerd, zoals oud-voorzitter van de Volkskammer Horst Sindermann en de oud-minister van Bouwzaken Junker. Veertien voormalige leden van het Politbüro, onder wie Egon Krenz, Günter Schabowski, Kurt Hager en Heinz Kessler, zijn op 21 januari uit de partij gestoten. Het aantal partijleden is van ruim 2,4 miljoen reeds gedaald tot 1,1 miljoen en *Neues Deutschland* verwacht dat er hooguit een half miljoen leden zullen overblijven. Om dit verval te stuiten wordt de naam veranderd in PDS, Partij van het Democratisch Socialisme. Het partijembleem, de krachtige handdruk, zal verdwijnen. Het partijbestuur wees zaterdag tijdens het zestien uur durende crisisberaad opheffing van de partij af 'wegens de dramatisch toegespitste situatie in het land', aldus voorzitter Gysi. Hij vroeg de oppositie niet alleen ministers te leveren maar ook bestuurders voor de lagere overheden, en een kandidaat voor de functie van voorzitter van de staatsraad, het feitelijke staatshoofd. Nadat eerder de naam van Christa Wolf circuleerde, noemt men nu de Leipziger dirigent Kurt Masur, die geholpen heeft het bloedbad in Leipzig op 9 oktober te voorkomen.

Het afgelopen weekeinde liet een aaneenschakeling zien van kleine stakingen, demonstraties en partijcongressen. Demokratie Jetzt sprak zich nu ook uit voor een 'sociale en ecologische markteconomie'. De blokpartij NDPD pleitte ronduit voor een vrije markteconomie en een snelle hereniging.

In de grensstad Eichsfeld trokken vijftigduizend inwoners in optocht over de grens naar het naburige stadje in de Bondsrepubliek. Op hun spandoeken stond: 'We komen nog één keer terug.' Verder is vrijwel niemand van de vele tienduizenden vertrokkenen teruggekeerd.

Het met veel bombarie geopende terugkeercentrum in Magdeburg is alweer gesloten. In het opvangcentrum in het Elbedorpje Barby vond ik zegge en schrijve twee remigranten. De 28-jarige Günter, wiens scheve neus en twee resterende voortanden bevestigden wat hij vertelde, namelijk dat hij een mislukt leven achter de rug had. Hij had in de gevangenis gezeten, was in de steek gelaten door zijn vrouw en was uiteindelijk gevlucht voor zijn schulden. In de Bondsrepubliek had hij ontdekt dat iemand anders op zijn naam een uitkering genoot. Hier had hij gezelschap van de 27-jarige Achmed, zoon van een Oostduitse moeder en Soedanese vader, aan wie van alles was beloofd door de DDR-ambassade in Khartoem maar die nu hier zat, in de kou kijkend naar een sneeuwig beeldscherm, sigaretten rokend van de 8 Ostmark per dag begroetingsgeld. Günter overweegt opnieuw te vertrekken. Want hoe het hier verder moet?

De stand der Duitse dingen na afgelopen weekeinde is al met al geen rooskleurige. Integendeel: verwarring, wanhoop en frustratie zijn troef. De enige remedie die de DDR voor deze alarmerende situatie nog kan bedenken, is de vlucht naar voren, in de richting van de Bondsrepubliek, naar de zelfvernietiging als staat. De DDR verdwijnt niet met veel geknal en bloed, ze loopt leeg als een ballon waarvan iemand de knoop heeft losgepeuterd. Alles wat er nog over was aan eigen opvattingen, idealen, trots, kortom aan eigen identiteit, vliegt in een adembenemend tempo over de open grenzen weg. Wat ervoor terugkomt is de heilsleer die het grote broederland zo succesvol heeft gemaakt: democratie en sociale markteconomie.

Maar het besef is doorgedrongen dat ook deze twee nieuwe idealen er niet voor kunnen zorgen dat morgen water en lucht weer schoon zullen zijn, de machines vernieuwd en de verrotte binnensteden opgeknapt. Dit besef heeft ertoe geleid dat nu vrijwel iedere Oostduitser nog slechts dat ene woord, dat pas twee maanden geleden voor het eerst in Leip-

zig werd geuit als een vloek in de kerk, weet uit te brengen: hereniging. Er is vrijwel geen partij meer die het zich nog kan permitteren deze toverformule niet uit te spreken. Ook steeds meer communisten zien geen andere uitweg meer, ook al betekent dat volgens hen de opheffing van de eigen partij.

De overgebleven leiders van de regerende SED-PDS weten inmiddels van gekkigheid niet meer wat zij nog moeten doen om de ballon te vangen en zo de partij, de staat, in leven te houden, al was het maar tot de verkiezingen van 6 mei. Zij vaardigen nieuwe arrestatiebevelen uit tegen de voormalige leiders, kondigen processen aan tegen Honecker, die na zijn ontslag uit het Charité-ziekenhuis is ondergebracht op een zolder van een pastorie in Lobetal, of smijten hen uit de partij, en kondigen een echte naamsverandering aan. Alles in de hoop dat de mensen geloven dat er met het overboord gooien van deze historische ballast een nieuwe democratische partij is ontstaan. En ten slotte beloven ze, als een soort Wiedergutmachung, het partijvermogen goeddeels over te dragen aan de gezondheidszorg en andere charitatieve instellingen. Het zal allemaal weinig meer helpen. Zelfs de hoop dat de DDR tot rust zal komen als de SED-PDS is opgeheven, moet in deze dagen ijdel heten.

Menigeen in de Bondsrepubliek en daarbuiten zou het aangenaam zijn als de hele DDR voorlopig 'wegens renovatie' zou worden gesloten. Hier is evenwel een proces in gang gezet dat niemand meer onder controle kan houden, ook de Bonner politici niet die misschien 'dachten te duwen, maar nu worden geduwd'. Na veertig jaar socialisme heeft de bevolking van de DDR geen vertrouwen meer in de eigen regering, of het nu gaat om de huidige communistische regering-Modrow, of om een nieuwe, nationale regering die de SED-PDS nu samen met de oppositie wil vormen.

In deze ondergangsstemming, deze Götterdämmerung, is het gevaar van radicalisering levensgroot aanwezig. De bevolking demonstreert niet langer alleen voor democratie, overal in het land demonstreert men nu voor aardsere zaken. Duizenden Oostberlijnse verpleegsters gingen zaterdag de straat op voor meer loon en minder werkuren. 'Van moraal kan niemand leven,' was de leus. De arbeiders van de frisdrankenfabriek elders in de stad gingen in staking tegen de

gezinsontregelende drieploegendienst. In Neubrandenburg trokken tienduizend boeren het centrum in om 'reële prijzen' voor hun produkten te eisen. Dit soort kleine demonstraties en stakingen zijn er overal in het land. En intussen wordt er al vlak achter de douane bij de grensovergangen openlijk zwart geld gewisseld.

Nog functioneert alles in de DDR, nog is de DDR geen bananenrepubliek: de treinen lopen nog stipt op tijd. Maar de DDR als staat, als idee, begint steeds meer op een fata morgana te lijken. Een nieuwe maatschappij te stichten op het grondgebied van de DDR, met het raamwerk voor een bijna gehele vernieuwing van de industrie, de infrastructuur en de redding van het milieu, en dat alles liefst in enkele maanden tijd, dat is de taak waarvoor de Oostduitsers, of beter gezegd, alle Duitsers, nu staan om de DDR niet nog verder in de Verelendung en chaos te laten wegzinken. De redding van de DDR is waarschijnlijk een nationale opgave, met grote offers ook voor de Westduitsers, en van een nog onbekende omvang.

De Ost-CDU besluit een paar dagen later terug te komen op haar electoraal geïnspireerde voornemen met de oude SED-beschermheer te breken en in de regering te blijven. Men erkent de 'noodtoestand' waarvan Modrow spreekt en wil 'een chaos in de DDR voorkomen', aldus voorzitter en vice-premier Lothar de Maizière op een persconferentie in het partijgebouw aan de Platz der Akademie. De noodtoestand is volgens hem deze: 'Ongeveer 30 procent van onze bevolking zit op gepakte koffers.' Als de verkiezingsuitslag van 6 mei tegenvalt, verwacht hij dat twee tot drie miljoen DDR-burgers onmiddellijk naar de Bondsrepubliek zullen verhuizen. Hij schetst een uiterst duister beeld van de situatie op het gebied van milieu, industrie en gezondheidswezen. Zeventig procent van de bedrijven moet volgens hem 'uit ecologisch gezichtspunt worden gesloten', en de overige 30 procent kan bij een convertibele munt uit kostenoverwegingen eveneens de deuren sluiten.

Een volledige instorting van de DDR-economie voor het eind van 1991 ziet ook prof.dr. Siegfried Schiller van het Dresdener onderzoeksinstituut Manfred von Ardenne als on-

afwendbaar. De reden: men kan door gebrek aan deviezen de noodzakelijke grondstoffen niet meer betalen. Schuld aan het bankroet is volgens hem de socialistische planeconomie. Nu kunnen alleen westerse investeringen nog helpen. Het benodigde bedrag: 500 miljard D-Mark. Voor het milieu is volgens hem 100 tot 200 miljard D-mark nodig.

Bij Stern Radio, een fabriek in de Oostberlijnse wijk Weissensee, is te zien wat De Maizière en Schiller bedoelen. Tien minuten lang is het lid van de Karl Marx-brigade bezig met de allerlaatste controle van de Party. Dan schrijft zij zuchtend op een papiertje 'Loopwerk hapert' en legt het apparaat in een van de mandjes die permanent slingerend voorbijkomen. Terug naar de jeugdbrigade Ernesto Che Guevara, die een aantal triplex schotten, decennia oude meetapparatuur en nog oudere slogans – 'Mijn werkplek is mijn strijdperk' – verderop zit.

Dan gaat brigadist Klaus verder met zijn rondleiding door de eindmontageafdeling, door 'het museum', zoals hijzelf zegt, een beetje beschaamd nog, maar vooral spottend. Het fabrieksgebouw ziet er inderdaad uit zoals in de tijd van Marx zelf, zeker nu er aan de muur nog slechts een lege lijst hangt. Hier keek eens Erich Honecker met zijn dunne lippen toe op de nijvere arbeid. Het is een wonder dat in de fabriek, te midden van de overhellende schoorsteenpijpen, nog technisch goede hifi-apparatuur, waarvan de onderdelen elders in de stad in een moderne fabriek worden vervaardigd, de deur uitgaat. Met zijn kanariegele speakers, zijn vaalblauwe knoppen en afneembare boxen moest de Party dé radiocassetterecorder worden waarmee Stern Radio de Oostduitse jeugd zou heroveren. Dat is niet gebeurd. 'Iedereen weet dat de klant alleen naar het uiterlijk kijkt,' zegt Klaus, 'en iedereen weet dat het omhulsel tegenwoordig zwart moet zijn. Maar zij daarboven beslisten dat geel en blauw hét design was.'

De kleur is evenwel niet het grootste manco van de Party en de rest van het assortiment. Van de ene op de andere dag, en wel van de 9de op de 10de november vorig jaar, veranderde de wereld voor Stern Radio Berlin. Sindsdien produceert de fabriek zijn cassetterecorders, zijn tuners, zijn radio's en radiowekkers onder voorwaarden van de vrije

markteconomie. Maar de concurrenten aan de andere kant van de Muur zijn sneller, beter en goedkoper. De Stern-apparaten zijn simpelweg veel te duur. De Party kost 1400 Mark, zijn wat beter uitgeruste broertje, de SKR 550, kost 2250 Mark, twee maandsalarissen. En voor het radiowekkertje moet men in de winkel op de Alexanderplatz 275 Mark neertellen. Daar loopt de verkoop dramatisch terug, ook al heeft men de prijs van de beroemdste winkeldochter, de SKR 700 van 1250 tot 895 Mark verlaagd. De produktieprijs bedraagt 1050 Mark.

Is het binnenkort over en uit voor de drieduizend werknemers van deze fabriek die nu nog jaarlijks een kwart miljoen stereo-cassetterecorders produceert en vijftigduizend stuks hifi-apparatuur? 'Daar ziet het wel naar uit,' zegt de chef van de afdeling eindmontage Manfred Albani. 'De laatste SKR 550 loopt in maart van de band. Technisch een prima beestje, maar aan de overkant kun je een soortgelijk toestel, maar dan met dubbele cassettes, al voor 200, 300 D-Mark halen.'

De redenen voor de malaise: de autarkie, de monopolisering van de toeleveranciers, de lange ontwikkelingstijd, de interne ondoelmatigheid zoals gebrekkige kostenplanning en de totaal ontbrekende nacalculatie. Nu moet de toeleveringsindustrie alles, van magneetkop tot motor, zelf ontwikkelen en produceren. Zestig tot tachtig procent van wat er in de wereld wordt geproduceerd, maken de zestien miljoen Oostduitsers zelf. Albani: 'Dat is waanzin. Als iemand bij jullie een schip bouwt, maakt hij toch ook niet alles zelf, van de radar tot de vulling van de kussens in het vooronder?' Het gevolg is dat Stern Radio voor een DDR-chip 12 Pfennig betaalt die in het Westen minder dan 1 Pfennig kost, dat men 40 tot 70 Mark betaalt voor een elektromotortje dat in Japan 4,8 D-Mark kost. En aan de thuisarbeid in Japan ligt dat niet: ook voor Stern solderen thuiswerkers, stiekem, de draadjes op de elektromotortjes.

En als de voorraad onderdelen krap is, maakt men bij Stern ook regelmatig mee dat zij eerst naar de belangrijker onderdelen van het Kombinat Rundfunk & Fernsehen (RFT) gaan. 'Er is geen innerlijke, economische vervlechting. We waren eigenlijk altijd maar een soort aanhangsel bij de tv-fabriek,' aldus Albani.

In 1972 zei Günter Mittag nog: 'Cassetterecorders? Die hebben we bij ons in de republiek nooit gehad en die hebben we bij ons in de republiek ook niet nodig.' Vijf jaar later beval dit Politbürolid dat decennialang de economie bestuurde als een feodaal vorst dat er binnen zes maanden de modernste hifi moest zijn. Weer tien jaar later moest de DDR-burger zelfs over een socialistische walkman kunnen beschikken. Bij ontbreken van het Japanse mini-loopwerk woog het ding uiteindelijk meer dan een kilo. In de Stern-walkman ontbreekt daarom het cassettedeel.

Die commando-economie deed zich overal gelden in het bedrijf. Albani: 'Het was net als in het leger. Elders in de fabriek of op het ministerie hadden ze zelf opeens iets elektrotechnisch nodig en dan moesten wij het maken, of het nu in de produktielijn paste of niet. We hebben in de produktiefabriek hier in Marzahn een tamelijk goede afdeling werktuigbouw. Maar soms had je een speciaal knopje nodig waarvoor geen machine bestond. Dan duurde het maanden voor we toestemming hadden van de Zentrale om dat knopje in de Bondsrepubliek te kopen. En dan stond de band weer stil.'

Albani gelooft niet dat de kostprijs voldoende gedrukt kan worden door de verbetering van de interne efficiency met het 'vernieuwen', 'het opengooien' van de managementstructuur. Natuurlijk, de kosten van de administratieve rompslomp zijn te hoog en de reparatiekosten onderweg zijn natuurlijk ook veel te hoog. 'Er hoeft maar een of twee procent terug naar de fabriek, maar bijna de helft van de apparaten moet hier aan de lopende band worden gerepareerd.' Als alles beter zou worden, als de staat niet willekeurige belastingen zou heffen op zowel eindprodukt als onderdelen, als de keuze van toeleveranciers vrij zou zijn en de onderdelen dus veel goedkoper zouden worden, als de interne bedrijfsvoering eindelijk efficiënt zou worden, dan nog kost de Party veel meer dan in het Westen.

Wat moet Stern dan doen om niet binnenkort drieduizend mensen op straat te zetten? Volgens Albani zit er niets anders op dan een totale omschakeling. Juridisch is Stern nog altijd eigendom van het Kombinat, en dus van de staat. Praktisch betekent dit niets meer in deze tijd van chaos en verwarring.

Men leeft in een juridisch en feitelijk vacuüm. De dood van de socialistische olifanten hoeft alleen formeel nog te worden vastgesteld. Maar verzelfstandiging alleen heeft weinig zin. Men heeft geen kapitaal, niets. En belangrijker nog, niemand wil de produkten hebben, ook de socialistische broederlanden niet meer. 'We zullen dus geen nieuwe cassetterecorders meer maken. We moeten investeringsgoederen gaan maken, zelf toeleveringsbedrijf worden. Daarvoor zouden we een joint-venture moeten aangaan.'

Wat zou Stern dan interessant maken voor een westerse gegadigde? 'Ik weet niet wat dit bedrijf waard is. Tachtig, honderd miljoen? Niemand weet het. De officiële statistieken kloppen van geen kant. We hebben, helaas, zelf geen eigen schaduwboekhouding bijgehouden. Wat wij aan te bieden hebben, is eigenlijk niet meer dan goed opgeleid personeel en machines.'

De toekomst van Stern Radio ziet er dus niet erg rooskleurig uit. en daar het verhaal van Stern opgaat voor talloze, zo niet alle bedrijven, geldt dit voor de hele Oostduitse economie. Het overboord zetten van de commando-economie heeft onder het 'management' behalve tot een groot aantal plotselinge ziekmeldingen, zoals door de directeur van Stern, vooral tot grote verwarring geleid: als er nog dienstaanwijzingen komen, staat er geen handtekening meer onder. De nieuwe (westerse) partners of eigenaars zijn echter nog niet gearriveerd. Zij achten de wettelijke veiligstelling van hun investeringen nog niet gegarandeerd en wachten in elk geval de verkiezingen af. Zo dreigen de bedrijven in de DDR in een zwart gat te vallen en dreigt de totale ineenstorting. Dat vreest ook Albani. 'Ik ben ook voor veranderingen, ik ben ook uit de partij getreden. Maar het proces is ons uit de hand gegleden. En ik voorspel: de mensen die nu om het hardst schreeuwen dat het niet snel genoeg gaat met die hereniging, zullen het eerst op straat staan. Nee, het zal een dunne tijd worden, erg dun.'

Om de economie van veertig jaar stalinistische bureaucratie te bevrijden neemt de regering in deze laatste week van januari, door alle rampzalige voorspellingen gedwongen, het besluit om resoluut de weg in te slaan naar de vrije marktconomie. De minister van Economische Zaken, Christa Luft,

zit er achter de tafel in het perscentrum wat bleekjes bij als ze de nieuwe maatregelen toelicht: volledige ondernemingsvrijheid, inclusief joint-ventures met meerderheidsbelang voor buitenlands kapitaal, voor het hele midden- en kleinbedrijf. Het is, zegt zij, een poging de exodus van circa tweeduizend Oostduitsers per dag richting BRD af te remmen. Ze gaf toe dat de grens van het economisch draaglijke 'bijna is bereikt'. De ondernemingsvrijheid zal ook gelden voor de mammoetbedrijven, maar alleen 'als het economisch doel dat rechtvaardigt'. Ze had het zichtbaar moeilijk. Jarenlang heeft zij als hoogleraar staatseconomie gedoceerd aan de universiteit van Berlijn. De afgelopen weken heeft ze elke stap richting vrije markteconomie tegen haar innerlijke overtuiging in gezet. En wat ze nu meedeelt komt in feite hierop neer: de planeconomie wordt overboord gegooid, voortaan mag alles.

Het gaat snel met de concessies die het kabinet-Modrow, waarvan de vertrouwensbasis elke dag smaller wordt, doet om het land stabiel te houden. De premier verklaart tijdens de eerste onderhandelingen met de oppositieleiders over hun eventuele toetreding tot het kabinet dat alle ministersposten in aanmerking komen op twee na: die van hemzelf en die van Christa Luft. Als mevrouw Luft in het perscentrum wordt gevraagd of ze net als Modrow bereid is het lidmaatschap van de voormalige communistische partij te bevriezen om de vorming van een nationale regering te vergemakkelijken, wordt het haar even te veel: 'Ik werk achttien uur per dag en heb geen tijd meer om na te denken tot welke partij ik eigenlijk behoor. Als iemand anders het beter kan, prima, ik heb een beroep, en daarin keer ik graag terug.'

Na dagen van intern beraad kondigen de oppositiepartijen aan in beginsel maar op voorwaarden bereid te zijn kandidaten te leveren voor een overgangskabinet om de DDR regeerbaar te te houden tot de verkiezingen die voor 6 mei zijn uitgeschreven. De angst later verweten te worden dat ze terzijde bleven staan terwijl het land in anarchie ten onder ging, wint het van de angst om door deelneming aan de regering nog voor de eerste vrije verkiezingen te worden 'opgebrand'.

De beslissende onderhandelingen hebben zondag 28 januari tot 's avonds laat plaats in het Oostberlijnse Johannishof, een derderangs regeringshotelletje waar Modrow een enkele

kamer bewoont en af en toe zijn vrouw ontvangt. De premier stelt de oppositie het ultimatum: ofwel rechtstreekse deelneming aan de regering, ofwel instemming met vervroeging van de verkiezingen tot 18 maart. Aangezien de oppositie, die beide gevaren zo klein mogelijk wil houden, slechts bereid is ministers zonder portefeuille toe te voegen aan het reeds zevenentwintig leden tellende kabinet, kiest men uiteindelijk voor het laatste. Zo kunnen de leden van de Volkskammer de volgende ochtend aan het ontbijt in de krant lezen dat hun arbeid van die dag – te beslissen over aard en tijdstip van de verkiezingen – al is gedaan, en dat ze zich nog zeven weken korter dan gedacht 'vereerde afgevaardigden' mogen noemen.

Om hun frustratie te dempen besluit premier Modrow in de Volkskammer de aanval te kiezen. De vorming van een 'regering van nationale verantwoordelijkheid' en vervroeging van de verkiezingen zijn nodig omdat het land zich in 'een noodlottige situatie' bevindt. De politieke structuren lossen zich op, de uitreisgolf houdt aan en de economische produktie daalt zienderogen. Terwijl er dit jaar al een tekort op de begroting is van 17 miljard Mark, bedragen de eisen van meer loon, meer vakantie en meer pensioen alleen al ruim 40 miljard Mark. Inwilliging van al die eisen zou het bestaan van de DDR in gevaar brengen, zoals de openbare veiligheid door de voortdurende bommeldingen en overal opflakkerende stakingen nu al in gevaar is gekomen. Na deze grafrede, die de bevolking geenszins zal aanmoedigen te blijven, kan de Volkskammer niet anders doen dan instemmen met de 18de maart en zich buigen over de ontwerpkieswet. Het bescheiden debat hierover bevestigt nog eens dat de Ronde Tafel in feite de functie van parlement heeft overgenomen.

De gevolgen van het besluit in het Johannishof zijn de volgende dag al te zien op de lantaarnpalen en tramhaltes in Oost-Berlijn. Daar hangen de eerste affiches met het opschrift: 'CDU: Wir sind ein Volk.' De SPD-afdeling Potsdam toert vol trots rond in een fonkelnieuwe VW-bestelauto. Het busje ziet er met zijn zachtrode letters SPD op de zijkanten (felrood doet te veel aan socialisme denken) uit als een snelkoeriersdienst. En dat is ook de bedoeling. Met deze rijdende

reclamezuil wordt het zestien pagina's tellende gratis *Extra Blatt* naar de colporteurs gereden. De honderdduizenden demonstranten in de diverse steden wapperen nu tijdens de maandagdemonstraties behalve met de Westduitse vlag ook met spandoeken met de oproep op 'hun' partij te stemmen. In Leipzig stond op een ervan in koeieletters: '18 Maart. Dag der Bevrijding.' Op een ander: 'We willen nu spijkers met koppen. Aan die Ronde Tafel wordt maar gepalaverd.'

Kortom, de verkiezingscampagne in in de DDR is begonnen. Nog geen zeven weken hebben de partijen de tijd om een verkiezingsorganisatie op poten te zetten en de burgers duidelijk te maken wat ze nog meer willen dan eenheid en markteconomie. Terwijl de SPD en CDU, dank zij de steun van de zusterpartijen in de Bondsrepubliek, en de SED en de blokpartijen dank zij hun veertig jaar lange ervaring in het bedrijven van propaganda deze ultrakorte termijn eerder als een voor- dan als een nadeel zien, vragen de kleine oppositiegroeperingen zich verdwaasd af hoe zij zich hebben kunnen laten verleiden tot instemming met deze Blitzwahl.

Tijdens het 'crisisberaad' van de leiding van Neues Forum was de stemming tamelijk moedeloos. 'Voor de basisdemocratische groepen wordt het moeilijk, heel moeilijk,' verzucht Reinhard Schult. Er zijn deze week voor het eerst drie onafhankelijke, aan Neues Forum gelieerde kranten verschenen, in Berlijn, Leipzig en Magdeburg. Alle drie hebben zich, toevallig, *Die andere Zeitung* genoemd. Maar de weekkrant is duur, de oplage laag, in tegenstelling tot de eerste Duits-Duitse krant, *Wir in Leipzig*. De uitgever noemt het 'een serieus boulevardblad' dat in de Bondsrepubliek wordt gedrukt en gratis verspreid in de Heldenstadt. Belangrijker is dat men bij Neues Forum nog steeds niet beschikt over voldoende telefoons en kopieermachines, en ook dat een snelle rondvraag bij de afdelingen in het land leerde dat de helft geen kans ziet op tijd de kieslijsten samen te stellen en deze van de benodigde handtekeningen te voorzien.

Deze schrikreactie verneemt men ook in het Haus der Demokratie aan de Friedrichstrasse nr. 165. In de hal herinnert een muurplaquette van vers schoongepoetst messing aan een gebeurtenis die destijds voor de Oostduitse communisten het begin van een glorieuze toekomst moest inluiden.

Hier werkte in 1946 het organisatiebureau aan de v
ding van het Verenigingscongres tussen de commu
KPD en de sociaal-democratische SPD. Onder druk va
beurtenissen heeft de SED zich moeten terugtrekke
gebouw. De vier verdiepingen worden nu bewoonc
bonte verzameling oppositiegroeperingen die de S
defensief hebben gedrongen. Druk is het nog niet,
nog minder. Stickers op de deuren moeten de ziek
achtige grauwheid verdrijven. Het vlindertje van De
Jetzt, of het citaat van Rosa Luxemburg dat er geen
mer schijnt dan die van een echte revolutie. Een mec
van Demokratie Jetzt geeft toe: thuis, in de rokerig
tafel, met de fles op tafel, was het gezelliger, spa
vergaderen over de toekomst van het land. En dat k
alleen door de verworven vrijheid. De SED heeft al
bilair dat nog de moeite waard was meegenomen.
dat de portier de Wilhelm Pieck-zaal, waar destijc
grafenis van de SPD werd voorbereid, niet wilde la
Die is nog niet ontruimd.

Al bevatten de vijftig vertrekken elk niet meer dan
reau en een stoel, het is een hele vooruitgang. Van o
is evenwel geen sprake. Bij Vereinigte Linke, die zi
de vervroeging van de verkiezingsdatum verzette, v
zich genomen door de 'coup' van Modrow die z
partij en de andere grote partijen de beste kansen l
zojuist opgerichte liberale FDP is 'ontzet', voelt zich
tengesloten' omdat men nog niet aan de Ronde Tafe
nu dus niet in de regering zit. Bij de Deutsche Sozia
(DSU)van dominee Hans-Wilhelm Ebeling spreekt
een 'komplot, ja zelfs, staatsgreep van SED en SPD'.

Premier Modrow blijkt nog een coup in petto te
Na zijn nieuwe bezoek aan Moskou verklaart hij
Gorbatsjov, die drie jaar geleden nog zei dat de D
reniging 'de komende honderd jaar' nog niet aan
zou zijn, eens te zijn dat de Duitse hereniging noo
is. Deze moet worden in een 'realistisch proces' v
pese eenwording worden bewerkstelligd. Twee dag
op 1 februari, legt Modrow aan de pers zijn concept
hereniging van beide Duitse staten tot één neutral
staat voor. Deze laatste gedachte wordt onmiddel

alle partijen in Bonn, met uitzondering van de Grünen, afgewezen.

Onder het motto 'Für Deutschland, einig Vaterland' stelt Modrow een stapsgewijze eenwording en het sluiten van een vredesverdrag voor. Berlijn moet de hoofdstad worden van deze Duitse Federatie, of Duitse Bond. Het plan-Modrow omvat vier etappes. De eerste is de verdragsgemeenschap die al wezenlijke confederatieve elementen bevat zoals een economische, een monetaire en een verkeersunie alsook een gelijkschakeling van de rechtssystemen. De tweede is de vorming van een confederatie tussen de Bondsrepubliek en DDR met gemeenschappelijke organen en instellingen. De derde etappe is het overdragen van delen van de soevereiniteit aan machtsorganen van de confederatie en ten slotte volgt de vorming van een Duitse eenheidsstaat.

In een toelichting zegt Modrow: 'Duitsland moet weer één ondeelbaar vaderland worden van alle burgers van de Duitse natie. Opdat er hiervan nooit meer gevaar voor leven en goed van zijn buren uitgaat, zijn verantwoordelijksheidsbesef, behoedzaamheid en begrip voor het maakbare en voor het door Europa verdraaglijke noodzakelijk.' Met anderen dan Gorbatsjov had hij, zegt hij op zijn spectaculaire persconferentie, dit 'persoonlijke concept' niet besproken. Als reden voor zijn verrassende plan geeft hij aan dat het geboden is het volk een perspectief te bieden dat een vreedzame ontwikkeling mogelijk maakt. Een tijdschema wil hij niet geven.

Wat de achterliggende motieven van premier Modrow zijn geweest om te komen met dit antwoord op Kohls tienpuntenplan van eind november 1989 voor hereniging is niet geheel duidelijk. De zorg om de exodus uit de DDR die deze week een dagrecord van drieduizend burgers bereikte? Het verschaffen van een populair uitgangspunt voor de verkiezingen van 18 maart? Of een door Moskou ingefluisterde poging om de Duitse eenheid te ruilen tegen de Duitse neutraliteit? Ongetwijfeld spelen alle redenen een rol. Het enige dat bekend is geworden, is dat Modrow gistermorgen tijdens de wekelijkse kabinetszitting tegen een collega zei 'dat we in de aanval moeten gaan'. Modrows eigen partij, de PDS, heeft echter scherp afwijzend gereageerd op het plan. 'Een onmiddellijke hereniging is niet mogelijk. Het zou de sociale vang-

netten in beide Duitslanden doen scheuren, onze waarden uithollen, onbeheersbare situaties op de arbeidsmarkt schepen en de Europese stabiliteit ernstig in gevaar brengen.'

In kringen rond de premier zelf zegt men dat Modrow nu in feite de consequentie heeft getrokken van de logica van de SED-ideologen zelf die de identiteit en bestaansreden van de DDR uitsluitend in haar socialistische systeem zagen liggen. Het feit dat hij nu aan de spits loopt van de demonstraties die hij nog geen twee maanden geleden hekelde als uitingen van 'Grootduits gestoei', behoort bij de snelle koerswijziging die zich inmiddels bij bijna iedereen in de DDR ten aanzien van het Duitse vraagstuk heeft voltrokken. Dat de Duitse kwestie met het plan-Modrow nu zijn definitieve oplossing nadert, lijkt zeker, maar hoe die oplossing er precies uit zal zien is nog niet duidelijk. Afgezien van de manier waarop het vredesverdrag en de eenwording van de beide Duitse staten in internationaal verband geregeld gaan worden, is ook niet precies duidelijk wat Modrow bedoelt met de zin: 'Duitsland moet weer één ondeelbaar vaderland worden van alle burgers van de Duitse natie.' De Duitse natie besloeg immers altijd meer grondgebied dan de twee Duitse staten waarover Modrow in de rest van zijn concept spreekt. Mag Oostenrijk ook toetreden tot deze 'Duitse natie'? En hoe zit het met Silezië?

Hoe lang het duurt voor de DDR niet meer bestaat, mag nog onduidelijk zijn. Duidelijk is dat het nog maar even zal duren en men kan alleen nog uit de stalinistische praalarchitectuur afleiden dat de DDR ooit een tijdlang door communisten werd geregeerd. Zo snel gaat het met de verwijdering van de communistische symbolen uit het landschap. Arbeiders zijn al begonnen met de vervanging van de betonnen Muur in Berlijn door een ijzeren hek. Andere arbeiders hebben het partijsymbool van de gevel van het voormalige hoofdkwartier van het Centraal Comité van de SED in het centrum verwijderd. En overal elders in het land praat men over nieuwe namen voor straten, pleinen, fabrieken en hele steden die nu nog namen dragen uit 'het vorige tijdperk'. Het stuk Muur tegenover de wijk Kreuzberg wordt keurig netjes uit de grond getild om te worden verkocht. Op verwijten van omstanders dat de DDR nu geld wil slaan uit de Muur 'waaraan bloed

kleeft', antwoordde een van de arbeiders dat het toch beter was zelf de opbrengst voor een goed doel te besteden dan de ontmanteling over te laten aan de Muurspechten en de beroepssjacheraars uit West-Berlijn. De firma Limex, die de verkoop ter hand neemt, denkt acht miljard D-Mark te innen voor de hele Muur. Er is al 720 000 D-Mark geboden voor het eerste bontbespoten paneel van ruim drie meter hoog en twee meter lang. De opbrengst gaat naar sociale projecten en monumentenzorg. Wat de partij met het vijf meter hoge partijembleem zal doen, is nog onbekend. Een van de arbeiders, die halverwege de jaren zeventig ook hielp bij het aanbrengen ervan, zei dat de onderdelen voorlopig in de kelder van het gebouw worden opgeslagen.

Met de verwijdering van het partijembleem is de SED, die toch al tot naamsverandering had besloten, ingegaan op de eis van de SPD dat zij 'haar hand terugkreeg'. De SPD krijgt overigens nog meer terug. Nadat de SED eerder al ruim 3 miljard Mark in een vergeten laatje had gevonden en ter beschikking had gesteld voor sociale doelen, heeft de partij nu besloten de SPD het partijvermogen van voor 1933 terug te geven. Hieronder bevinden zich gebouwen en drukkerijen. De 'naamsreformatie' komt intussen overal op gang. Sommige straten, die genoemd zijn naar rasstalinisten als de Tsjech Klement Gottwald, tijdens wiens bewind die in showprocessen vele tientallen mensen ter dood werden veroordeeld, zijn al overgeplakt met de vroegere naam. In Rostock is men bezig de Wilhelm-Pieck-Universiteit weer gewoon Universiteit van Rostock te noemen, zoals dat eeuwenlang het geval was tot in 1976 plotseling het bevel kwam de naam van de eerste president van de DDR ervoor te zetten.

Ook de inwoners van de stad Chemnitz, in het zuiden, besloten in 1953 niet vrijwillig dat hun stad voortaan Karl-Marx-Stadt zou heten. Nu wil de actiegroep Voor Chemnitz de stad haar oude naam teruggeven en wel vóór de herfst. Dan viert de industriestad haar 825-jarig bestaan. Dat het herinvoeren van de oude naam geld kost, beseft het comité. Maar daar heeft men wat op gevonden. Wat de regering kan met de Muur, kunnen zij ook. Waarom niet de enorme bronzen Marxkop in het centrum van de stad bij opbod verkocht?